

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	9
KISALTMALAR	12
GİRİŞ.....	13

I. BÖLÜM TÜRK OCAKLARI

A. TÜRK OCAĞININ 1949 YILINDA YENİDEN AÇILMASI.....	27
1. Türk Ocağı Beyannamesi.....	31
2. Türk Ocağı Mefkûresi	35
3. Türk Ocağı Yasası	38
a. Türk Ocağı Programı.....	39
b. Türk Ocağı Tüzüğü.....	41
c. Ocak Teşkilatı.....	42
(1) Merkez Teşkilatı	42
(a) Kurultay.....	43
(b) Merkez Heyeti	43
(c) Hars Heyeti.....	44
(d) Yüce Divan.....	45
(e) Umumi Reis ve İcra Divanı.....	45
(f) Murakabe Heyeti	46
(2) Mahallî Teşkilât.....	46
(a) Umumi Heyet	47
(b) İdare Heyeti.....	47
(c) Murakabe Heyeti	48
4. Türk Ocağının Açılışına Yönelik Eleştiriler	48
5. Türk Ocağı Genel Merkezi.....	54
6. Türk Ocağı Genel Başkanları.....	66
a. Hamdullah Suphi Tanrıöver.....	67
b. Osman Turan	73
c. Necati Akder	76
A. TÜRK OCAKLARININ FAALİYETLERİ	77
1. İstanbul Türk Ocağı.....	77
a. Kurs Faaliyetleri.....	81

b. Sanatsal Faaliyetler	82
c. Spor Faaliyetleri	85
d. Dispanser Faaliyetleri	87
e. Konferans ve Seminerler	88
f. Önemli Günleri Anma ve Kutlama Programları	90
g. Tarihi ve Kültürel Geziler	92
h. Kütüphanecilik Faaliyetleri	93
2. Ankara Türk Ocağı	95
a. Konferans ve Seminerler	100
b. Önemli Günleri Anma ve Kutlama Programları	105
c. Kütüphanecilik Faaliyetleri	109
d. Kurs Faaliyetleri	110
e. Eğitsel Kol Faaliyetleri	111
(1) Sanat ve Edebiyat Kolu	111
(2) Gençlik Kolu	114
f. Ankara Türk Ocağının Bina Meselesi	119
3. Tekirdağ Türk Ocağı	125
a. Kültürel Faaliyetler	128
b. Kurs Faaliyetleri	130
c. Önemli Günleri Anma ve Kutlama Programları	131
d. Tarihi ve Kültürel Geziler	132
4. İzmir Türk Ocağı	134
a. Önemli Günleri Anma ve Kutlama Programları	137
b. Konferanslar	139
5. Aydın Türk Ocağı	139
6. Kırıkkale Türk Ocağı	141
7. Karadeniz Ereğli'si Türk Ocağı	143
8. Adana Türk Ocağı	145
9. Hatay Türk Ocağı	147
10. Erzurum Türk Ocağı	149

II. BÖLÜM

TÜRK YURDU DERGİSİ

A. TÜRK YURDU DERGİSİNİN İDEOLOJİSİ	153
B. TÜRK YURDU DERGİSİNİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ	160
C. TÜRK YURDU DERGİSİNİN İÇERİĞİ	176
1. Tarih	177
2. Edebiyat	181

a. Şiir	184
b. Hikâye.....	188
3. Sosyoloji	192
4. Önemli Şahsiyetler.....	196
5. Anma Yazıları.....	202
6. Kitap Tanıtımları.....	215
7. Dergi Tanıtımları.....	217
8. Haberler.....	219
9. Reklamlar.....	222

III. BÖLÜM

TÜRK OCAKLARININ DÜŞÜNCE YAPISI

A. TÜRK OCAKLARININ 27 MAYIS İHTİLÂLİNE YAKLAŞIMI	225
B. MİLLİYETÇİLİK.....	237
1. Milliyetçiliğin Temel Unsurları	237
2. Milliyetçilerin İnkılâplara Bakışı.....	243
3. Türk Milliyetçiliğine Yönelik Eleştiriler ve Cevaplar.....	246
4. Türk Milliyetçiliğinin Öz Eleştirisi.....	248
5. Uluslararası Gelişmeler Açısından Milliyetçilik	252
C. DİL TARTIŞMALARI.....	255
1. Türk Dil Reformuna Dair Görüşler.....	255
2. Türk Dil Kurumu İle Yapılan Dil Tartışmaları.....	263
3. Siyasal Değişimlerin Dil Tartışmaları Üzerindeki Etkisi.....	267
D. DİN.....	271
1. Laiklik.....	278
2. Ahlak	280
3. Din ve İlim	284
E. SANAT GÖRÜŞÜ	286
1. Müzik	289
2. Resim	293
3. Hat.....	297
4. Tiyatro.....	298
5. Sinema	301
F. TÜRK MİLLÎ KÜLTÜRÜNE VE HALK BİLİMİNE BAKIŞ.....	303
1. Düğün Geleneği.....	306
2. Giyim Kuşam Kültürü.....	307
3. Halk Edebiyatı.....	309
4. Halk Dansları	313

G. MÜZECİLİK VE ESKİ ESER POLİTİKASI.....	315
1. Türk Millî Kültürüne Ait Tarihi Eserler.....	317
2. Müzecilik	320
1. Öğretmen Unsuru	332
2. Öğrenci Unsuru	335
3. Üniversiteler.....	338
4. Yabancıların Eğitim Sistemine Bakış.....	345
5. Köy Enstitülerine Dair Görüşler	346
I. İKTİSADA DAİR GÖRÜŞLER	350
1. Ziraat ve Hayvancılık.....	357
2. Ormancılık.....	360
3. Sanayi.....	362
4. Turizm.....	364
5. Müşterek Pazar	366
J. ULUSLARARASI MESELELERE DAİR GÖRÜŞLER	369
1. Kıbrıs Meselesi	376
2. Komünizme Bakış	379
K. DIŞ TÜRKLER.....	382
1. Çin'deki Türkler	384
2. Sovyetler Birliği'ndeki Türkler	385
3. Türkiye'ye Yapılan Göçler	388
4. Dış Türklerle Kültürel Bağlar	392
SONUÇ.....	395
KAYNAKÇA.....	401
EKLER	465

ÖN SÖZ

Türk milliyetçiliğinin teşkilatlanmasında önemli bir role sahip olan Türk Ocakları, 1911 yılından itibaren Türk milletini kalkındırmak ve Türklüğe hizmet etmek amacını taşımıştır. Dönemin siyasi ve sosyal olaylarına kayıtsız kalmayarak eğitim, kültür, sağlık, iktisat gibi toplumu ilgilendiren pek çok konuda çalışmalar yapmıştır. Türk Ocakları 1949 yılında yeniden aktif faaliyetlere başladığında da ülkenin ve milletin mevcut sorunlarıyla yakından ilgilenmiş, Türk milliyetçiliğini tehdit eden ideolojilere karşı bir duruş sergilemiştir. Bütün Ocak faaliyetleri ve *Türk Yurdu* dergisindeki yayınlar temelde Türk milletini modern ve müreffeh bir hayata kavuşturma arzusu taşımıştır. Bununla birlikte milli ve manevî değerlere sahip çıkarak mukaddesatı korumak en önemli görev olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışma Türk milliyetçiliğinin kalesi olan Türk Ocaklarının önemli bir dönemini aydınlatmayı hedeflemektedir. Türk Ocaklarının birinci dönemi (1911-1931) ile ilgili birçok akademik çalışma yapılmasına rağmen ikinci dönem olarak adlandırılan 1949 - 1970 yılları arasında ilmî bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışma alandaki eksikliği giderme amacı taşımaktadır. 1949 - 1970 yılları arasında aktif faaliyet gösteren Türk Ocaklarına dair kaynak taraması yapılırken 1980'li yıllarda Ocağın arşivinin kaybolduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle çalışmanın ana kaynağını *Türk Yurdu* dergisi ve derginin eki olarak yayınlanan Kurultay Raporları oluşturmaktadır. 1984 yılından sonraki Türk Ocağı Kurultay Raporları ve Merkez Heyeti Toplantı Tutanakları kitapçık olarak yayınlanmıştır. Ancak 1949 - 1970 yıllarının raporları yayınlanmadığı için bahsi geçen görüşmelere ve raporlara *Türk Yurdu* dergisi aracılığıyla ulaşılmıştır. Ayrıca basında Ocağa dair çıkan haberler ve *Türk Yurdu* ile diğer dergi ve gazeteler arasındaki tartışmalar tespit edilerek bu dergi ve gazetelere müracaat edilmiştir. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivinde çok fazla belge bulunmamasına rağmen bina meselesi ve dernek vasfı gibi konularda arşiv belgelerine ulaşılmıştır. TBMM'nde yapılan Ocağa dair tartışmaları aydınlatmak için, TBMM Zabıt Ceridelerine müracaat edilmiştir. Türk Ocağının nasıl bir program üzerine çalıştığı ve mefkûresi ise doğrudan 1949 yılında yayınlanan *Türk Ocağı Yasası* ve daha sonra bu yasa üzerinde bazı değişiklikler yapılarak tekrar bastırılan *Ocak Tüzüğü* kaynak alınarak açıklanmaya çalışılmıştır. Türk Ocaklarının şubelerinden bahsedilirken mevcut

kaynakların yanında şubelerde basılıp Ocağın görüşlerini anlatan, beyannameler ve kitapçıklar da kullanılmıştır. Bu ana kaynaklara ilave olarak gerek duyuldukça daha önce yapılmış tez, makale ve telif eserlerden de yararlanılmıştır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmanın birinci kısmında Türk Ocağının yapısı, ikinci kısımda *Türk Yurdu* dergisinin özellikleri anlatılmıştır. Üçüncü kısımda ise her ikisinin de fikirleri incelenmiştir. Türk Ocaklarının ve *Türk Yurdu*'nun fikirlerini ayrı zeminlerde düşünmek zaten mümkün değildir. Dergi, Ocağın yayın organı ve sözcüsüdür. Üçüncü kısımdaki bahsedilen bütün fikir ve görüşler genel anlamda Türk Ocağının ve Ocaklıların düşünce yapısını gösterir mahiyettedir. Öte yandan üçüncü bölümde incelenen bütün başlıkları kesin çizgilerle birbirinden ayırmanın mümkün olmadığını belirtmekte fayda vardır. Öyle ki bu çalışmanın en büyük zorluklarından birisi konu tasnifi yapmak olmuştur. Milliyetçilik fikrini benimseyen Türk Ocağının, dine, dile, folklor, eğitime hatta ekonomiye dair görüşlerini açıklarken tekrara düşmemek için ciddi bir çaba harcamamıza rağmen bazı başlıklarda benzer anlatımlara yer verildiği kabul etmek gerekmektedir. Nitekim her ne kadar komünizm ve dış Türkler konusu ayrı ayrı tartışılmış olsa da bu iki meselenin mevcut dönem içerisindeki ilişkisi aşîkârdır.

Türk Ocakları siyasal, ekonomik ve sosyal yönden oldukça hareketli bir dönemde yeniden çalışmalarına başlamış ve Türkiye'yi, dünyayı ve insanı ilgilendiren neredeyse bütün konular üzerine söz söylemiştir. Döneminin toplumsal olaylarıyla yakından ilgilenmekle kalmamış, aynı zamanda fikir ve ilim hayatına yön verme gayretinde olmuş, birçok mesele hakkında bilimsel tartışmalar yapmıştır. Türk Ocaklarına üye olan ve *Türk Yurdu* dergisinde yazan pek çok isim alanında uzman ve rüşünü ispatlamış ilim insanlarıdır. Ayrıca Türk Ocakları her ne kadar Ocak yasasında aksi iddia edilse de siyasal gelişmeleri yakından takip etmiş, dönemin siyasal çalkantılarından ziyadesiyle etkilenmiştir.

Bu çalışmanın oluşmasında önemli paya sahip olan, araştırma ve yazma safhasında desteklerini benden esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Ferudun Ata'ya, çalışma konusunun belirlenmesinde önemli katkılar sunan sayın Doç. Dr. Mustafa Arıkan hocama ve tezin inşa sürecinde fikirleriyle beni yönlendiren Doç. Dr. Erol Yüksel hocam ve Doç Dr. Çağatay Benhür hocama teşekkürlerimi sunarım.

Bu eserin hazırlanma sürecine katkı sağlayan kıymetli arkadaşlarım Yasemin Göktürk Kaya'ya, Mevlüt Samet Yıldız'a, Dr. Doğan Can Aktan'a, Esra Özel'e ve Zeliha Tolcu'ya minnettarım. Bundan önce yaptığım ve bundan sonra yapacağım bütün çalışmalarında beni destekleyeceğine gönülden inandığım ağabeyim

Mustafa Akpınar'a, manevi babam Arif Sandıkçı'ya, kız kardeşim Emine Özdemir'e ve eşim Cüneyt Seyhan'a nasıl teşekkür etsem azdır.

Beni iyiye, doğruya, güzele yönelterek yetiştiren, hayatları boyunca her adımda beni maddi ve manevi olarak destekleyen ve daima kalbimde taşıyacağım merhum annemi ve babamı rahmet ve minnetle anıyorum. Bu kitap onlara ithaf olunmuştur.

Özlem Seyhan
Konya 2024

GİRİŞ

Çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı Devleti, Fransız İhtilâlinen en çok etkilenen devletlerden birisi olmuştur. İhtilâlin getirdiği milliyetçilik, hürriyet, bağımsızlık fikirleri Osmanlı'yı parçalanmakla yüz yüze getirmiş, bu etkileri azaltmak amacıyla birtakım önlemler alınmaya çalışılmıştır. Önlemlerin esas gayesi Osmanlı tebaasını dil, din, ırk ayırt etmeksizin Osmanlılık çatısı altında tutmaktır. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı ve Meşrutiyetin ilânı bu yönde atılan önemli adımlardır¹. Ancak Osmanlı devlet adamlarının düşündüğünün tersine bu girişimler milliyetçiliğin gelişmesine engel olmamıştır. Aksine Sırp İsyanı, Mora İsyanı, Avusturya - Macaristan'ın Bosna-Hersek'i ilhakı, Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân etmesi, Girit Meselesi, Trablusgarp Savaşı gibi olaylar İmparatorlukta derin yaralar açmıştır². Osmanlılık gibi İslamcılık fikri de başarıya ulaşamamış, Osmanlı uluslarını İslam bayrağı ve halifenin iradesi altında birleştirmek düşüncesi milliyetçilik akımının önüne geçememiştir. İslamcılık ve Osmanlılık ideallerinin başarısızlığında Düvel-i Muazzama'nın çıkarlarının ve girişimlerinin etkisini de göz ardı etmemek gerekir.

Türklerin dışındaki Osmanlı unsurları arasında gelişen milliyetçilik hareketleri, Türk aydınlarını Türk milliyetçiliğiyle ilgilenmeye sevk etmiş, Türk milliyetçiliği adeta tutunacak son dal haline gelmiştir. Türk kültürü, tarihi ve diline yönelik ilmî çalışmalar yapılmaya başlanmış, Türkçülük hareketi önce dil ve tarih sahasında ortaya çıkmıştır³. Selanik'te 1910 sonundan itibaren Genç Kalemler adıyla çıkarılan dergiyle başlayan Yeni Lisan Hareketi dilde Türkçülüğü savunmuştur. Ali Canip, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp gibi isimler bu dergi içerisinde yer almışlardır. Türkçülük hareketi, Ziya Gökalp'in sosyoloji ilminden yararlanarak millet kavramını Osmanlı toplumuna uyarlaması sonrasında iç ve dış politikada uygulanabilir bir ideal haline gelmiştir. Bu gelişme Türklerin kültürel, sosyal ve iktisadî seviyelerinin yükselmesi amacıyla politikaya girmekten, hizmet edebilecek büyük ve ciddi bir milliyetçi derneğin kurulması fikrini

1 Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 2011, s. 149- 161.

2 Ahmet Emin Yalman, *Birinci Dünya Savaşı'nda Türkiye*, İstanbul 2018, s. 64-65.

3 Yusuf Sarıınay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları*, İstanbul 1994, s. 118.